

FORGÓSZÁRNYAS

03

REPÜLŐGÉPEK

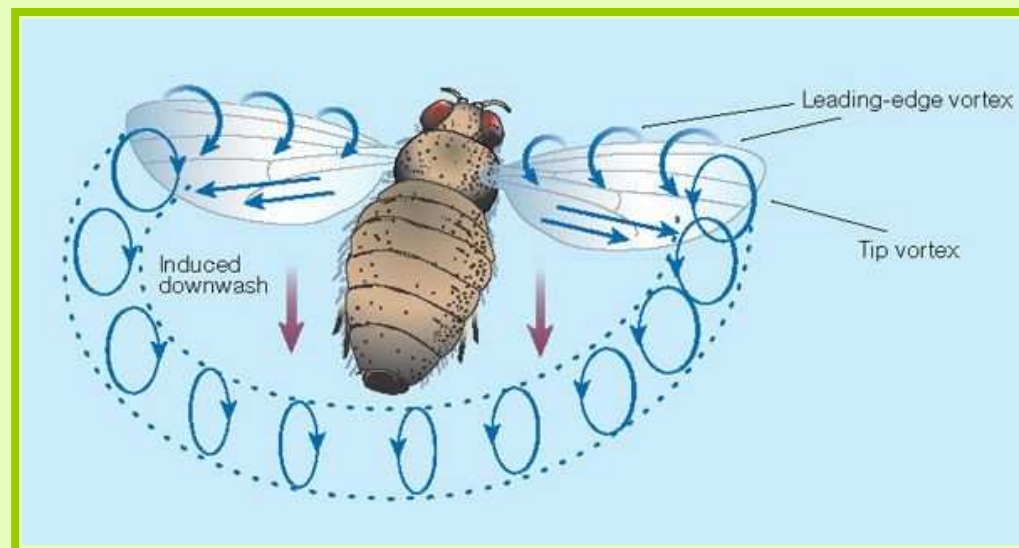
Gausz Tamás

Budapest, 2014

Figyelem:

A következő képeken közölt ismeretek az előadásokon elhangzottakkal együtt képeznek érthető és tanulható egységet!

Merev testek mozgásegyenletei (alapok)

Megmaradási elvek

Mozgásmennyiség változás = impulzus-változás

Newton II. törvénye

$$\Delta(m\underline{V}) = \underline{F} \Delta t \quad \Rightarrow \quad \underline{F} = \left(\frac{dm}{dt} \right) \underline{V} + m \left(\frac{d\underline{V}}{dt} \right) \quad \Rightarrow \quad \underline{F} = m\underline{a}$$

Ciolkovszkij-egyenlet

az a az abszolút gyorsulás

A fenti vektor-egyenlet egy merev test 3, haladó (transzlációs) mozgását írja le (3 szabadságfok).
A forgómozgást a perdület megmaradás elvén alapuló, alábbi vektor-egyenlet írja le (további 3 szabadságfok – összesen 6 DOF):

$$\frac{d}{dt}(\underline{\pi}) = \underline{M}_0 - (\underline{\rho}_s \times \underline{a}_0) m$$

ahol a perdület:

$$\underline{\pi} = \underline{\Theta} \underline{\omega}$$

és a tehetetlenségi tenzor mátrixa

$$\underline{\underline{\Theta}} = \begin{bmatrix} \Theta_x & -D_{xy} & -D_{xz} \\ -D_{yx} & \Theta_y & -D_{yz} \\ -D_{zx} & -D_{zy} & \Theta_z \end{bmatrix} \approx \langle \Theta_x \quad \Theta_y \quad \Theta_z \rangle$$

(Megjegyzések!)

Egyes szerzők szerint a „tenzor” elnevezés a rugalmasságtanban használt tenzió = feszültség szóból származik.
A rugalmas test és a folyadék feszültség-állapota a feszültség tenzonnal írható le.

Áramlástan / aërodinamika

Részecske - kontinuum

A közegek részecskékből állnak → a tulajdonságaikat a részecske szemlélet alapján definiáljuk.

- A legfontosabb tulajdonságok:
- nyomás (statikus, dinamikus, össz, abszolút, túl); $\{N/m^2 ; Pa; bar; vomm...\}$
  - sűrűség (fajtérfogat); $\{\rho = m/V\}$
  - hőmérséklet (statikus, dinamikus, össz.); $\{p = \rho RT\}$
  - viszkozitás (dinamikai, kinematikai, anyagszerkezeti, turbulens-látszólagos) $\{\tau = \mu (dV/dy)\}$
  - Newton-i és nem Newton-i közegek;
  - nyomás, hőmérséklet, sebesség, viszkozitás mérések!

A matematikai leírásban egyenlőre leginkább a kontinuum szemléletet (a teret folytonosan kitöltő anyag) alkalmazzuk.

Áramlásban / aërodinamika

1916. IV. évfolyam.

1—2. szám.

Az Aëro

**A repülés, léghajózás, automobilizmus
és aërológia folyóirata**

1.

A MAGYAR AËRO-SZÖVETSÉG HIVATALOS LAPJA
Offizielles Journal des Ungarischen Aëro-Verbandes

Megjelenik havonként kétszer
Előfizetési ára egész évre 10 kor.
Egyes szám ára 40 fillér

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, I., Retek-utca 46.
Telefon: 114—76.

Szerkeszti: MASSÁNY ERNŐ dr., az országos magyar kir. meteorológiai intézet assistense

Áramlásban / aërodinamika

2.

FŐMUNKATÁRSÁK:

BÁNKI DONÁT
műegyetemi r. tanár

BÖSZÖRMÉNYI JENŐ
okl. gépészmérnök,
aëromotorgyári igazgató

BRESZTOVSZKY BÉLA dr.
műegyetemi r. tanár

HOROVITZ GYÖRGY dr.
okl. gépészmérnök,
aëromotorgyári igazgató

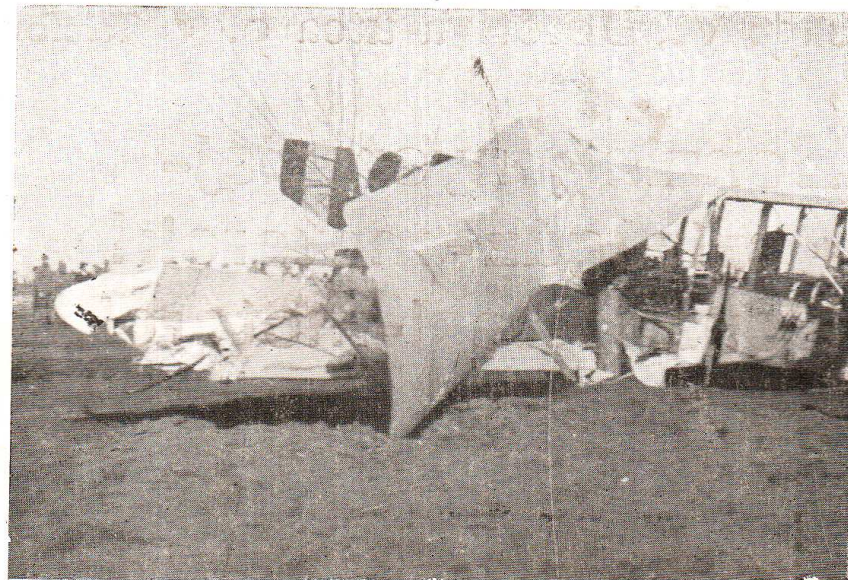
JANISCH ADOLF
okl. gépészmérnök,
repülőgépgyári igazgató

MARKHÓT JENŐ
m. kir. kereskedelemügyi
min. iparfőfelügyelő

PRODÁN GYÖRGY
okl. gépészmérnök

SCHIMANEK EMIL
műegyetemi r. tanár

Gróf ZICHY BÉLA REZSŐ
a Magyar Aëro-Szövetség
elnöke

Az Isonzo-fronton repülünk által lelőtt ériádsi Caproni típusu olasz repülőgép roncsai.

Dr. Magyar Lajos tőrszótvoos felvétele.

Áramlástan / aërodinamika (alapismeretek)

Megmaradási elvek

Anyag – változás oka lehet a forrás / nyelő;
folytonosság törvénye (kontinuitás)

$$\frac{\partial \rho}{\partial t} + \text{div}(\rho \underline{V}) = 0 \quad \rho AV = \text{áll.}$$

Mozgásmennyiség – változás oka a külső erő → Navier-Stokes egyenlet / impulzus tétel

$$\frac{d\underline{V}}{dt} = \frac{1}{\rho} \nabla \underline{\Phi} + \underline{g} \quad \int_A \underline{V} \rho V dA = \int_A \underline{\Phi} dA + \int_V \rho \underline{g} dV + \underline{F}$$

Energia – változás oka lehet a be vagy elvitt munka / energia / hő;

Bernoulli egyenlet (igen egyszerűen)

$$\left[\frac{V^2}{2} + U + \frac{p}{\rho} \right]_1 = 0$$

és az energia egyenlet

$$\frac{V^2}{2} + c_p T = c_p T_0$$

Perdület – változás oka lehet a külső nyomaték.

Kelvin, Helmholtz tétel:

$$\frac{d\Gamma}{dt} = 0 \quad \text{örvénycső mentén } \Gamma = \text{áll.}$$

Biot-Savart törvény:
(megjegyzés: ÖTE)

$$\underline{w}_i = \frac{\Gamma}{4\pi} \int \frac{d\underline{s} \times \underline{r}}{r^3}$$

Mechanikai alapok – minimum elv

Variációs elvek

A Lagrange féle másodfajú egyenletek általunk tárgyalt alakja:

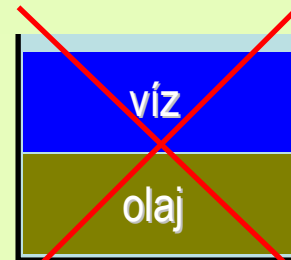
$$\frac{d}{dt} \frac{\partial L}{\partial \dot{q}_k} - \frac{\partial L}{\partial q_k} = Q_k \quad (L = K - U) \rightarrow \frac{d}{dt} \frac{\partial K}{\partial \dot{q}_k} + \frac{\partial U}{\partial q_k} = Q_k$$

Hidrostatika példa:

$K \equiv 0$, akkor $U = \min!$

U_A

U_B

<

Newton II. törvénye – példa:

$K = m \frac{V^2}{2}$, és $\dot{q} := V$, akkor $\frac{\partial K}{\partial \dot{q}} = mV$, ezzel $\frac{d}{dt} \frac{\partial K}{\partial \dot{q}} = \frac{d}{dt} (mV)$, végül $Q_k := F$

Végeredményben:

$\frac{d}{dt} (m\underline{V}) = \underline{F}$

A Lagrange egyenleteket alkalmazó tárgyalást leggyakrabban a rotorlapátok rugalmas mozgását leíró egyenletek levezetésénél (illetve az un. aeroelasztkius jelenségek pl. flutter-számítás esetében) használjuk.

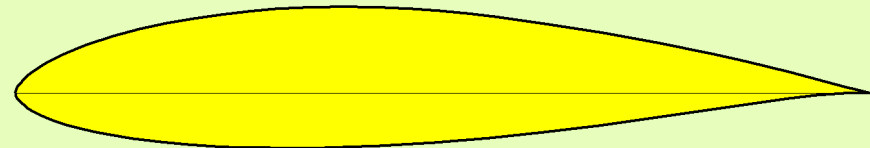
A szárnyprofilok és alkalmazási területeik

Szárnyprofilok segítségével építjük fel:

- az örvény-szivattyúk lapátozását;
- a ventilátorok lapátozását;
- a repülőgép szárnyakat;
- a repülőgép vezérsíkokat és kormányfelületeket;
- a légcsavar lapátokat;
- a hajócsavar lapátokat;
- a szárnyas-hajó szárnyakat;
- a helikopter és autogíró lapátokat;
- a szélkerék (szélturbina) lapátokat;
- a vízturbina lapátokat;
- a gázturbinák lapátozását;
- és még sok mást.....

Kis ellenállás mellett nagy felhajtóerőt termelnek!

(Forgószárny ← szárny ← szárnyprofil)

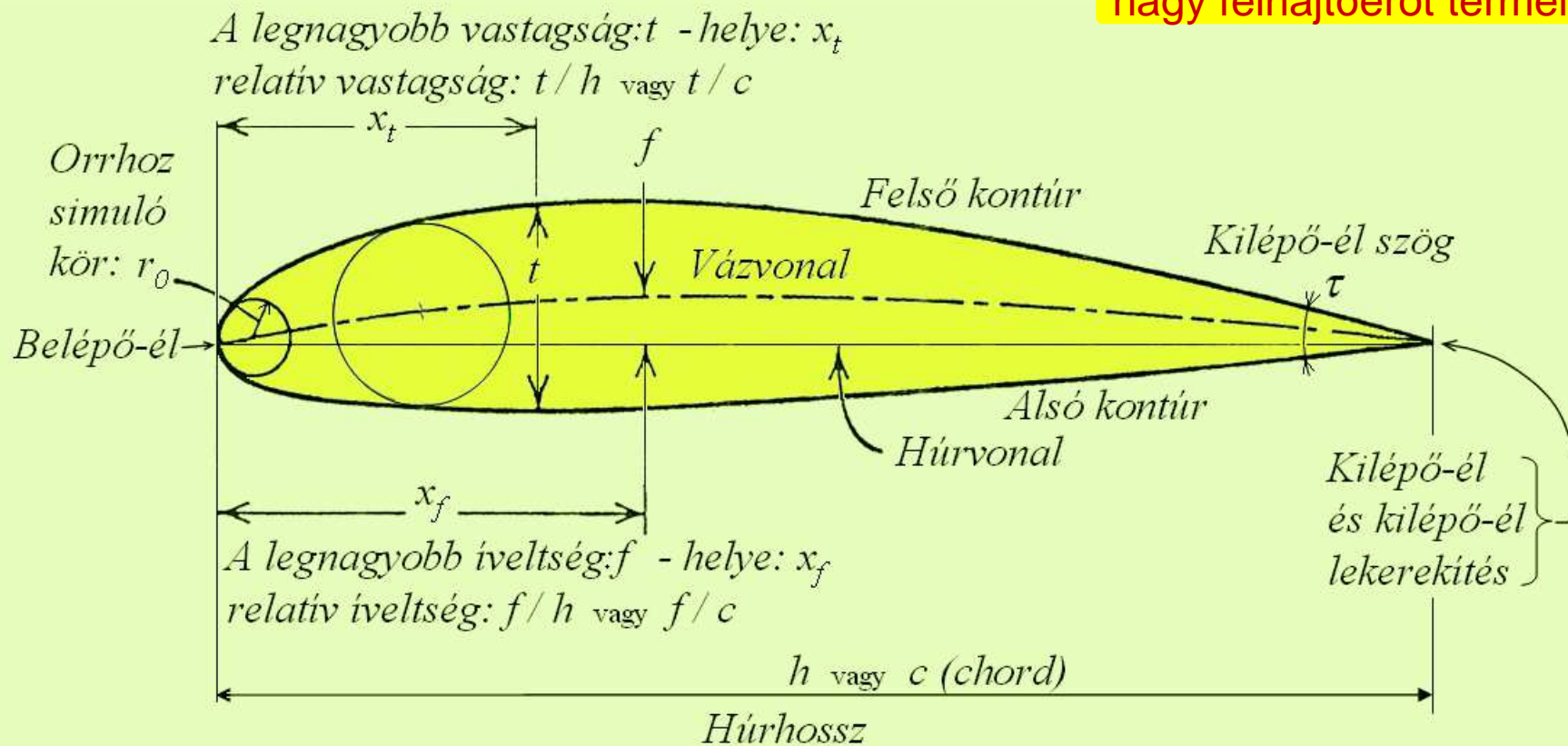
$$F_{\text{FELÜLETI ERŐ}} = \int_A \underline{\Phi} d\underline{A} \Rightarrow \begin{cases} a \text{ megfúvásra merőleges} \rightarrow \text{felhajtóerő} \\ a \text{ megfúvással párhuzamos} \rightarrow \text{ellenállás} \end{cases}$$

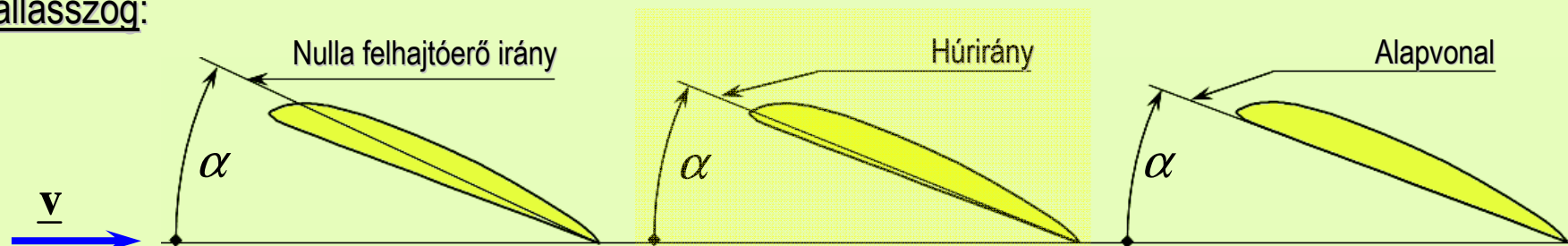

Szárnyprofil (geometriai jellemzők)

Kis ellenállás mellett nagy felhajtóerőt termelnek!

Az állásszög:

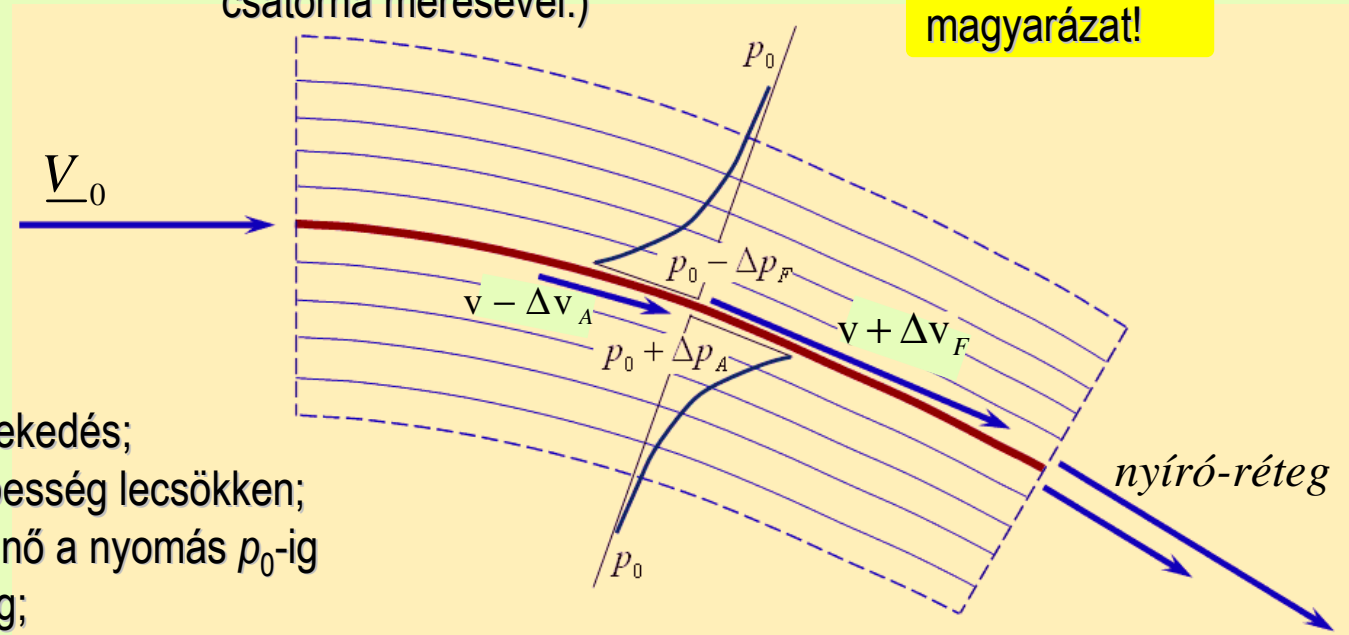
A felhajtó erő

(Meghatározása: számítással vagy szárny-modell szélcsatorna mérésével.)

Közelítő jellegű magyarázat!

A felhajtó erő keletkezése:

- irányelaterelés;
- görbült áramvonalak;
- a görbület miatt nyomásnövekedés;
- alul megnő a nyomás, a sebesség lecsökken;
- felül depresszió van, onnan nő a nyomás p_0 -ig fent tehát megnő a sebesség;
- a profil (húrvonalának) alsó és felső oldala között kialakuló nyomáskülönbség eredményezi a felhajtóerőt;
- a profilról „nyíró réteg” áramlik le, fent nagy, lent kicsi a sebesség → ezek kiegyenlítődnek, ennek következtében a valóságos áramlás tovább görbül „lefele” – kialakul a második indukált sebesség.

A felhajtóerőt a leggyakrabban a felhajtóerő tényező segítségével számítjuk:

$$c_f (\text{felhajtóerő}) = c_L (\text{Lift}) = c_A (\text{Auftrieb})$$

$$c_L = \frac{L}{(\rho/2) V^2 A} = \frac{L}{(\rho/2) V^2 h \cdot 1} (\text{profilra})$$

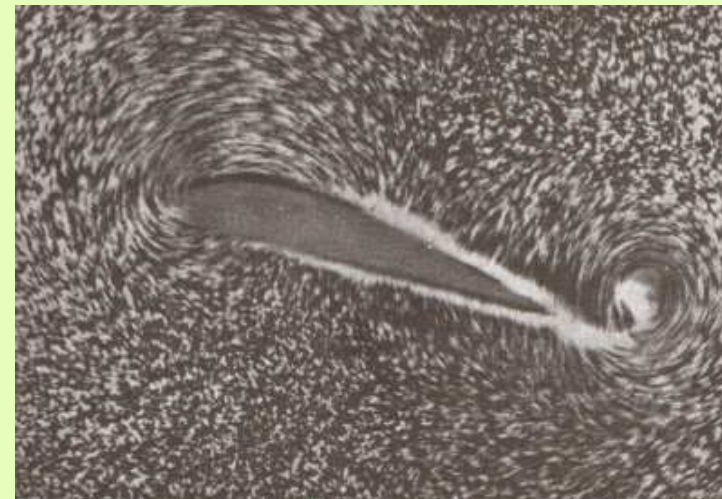
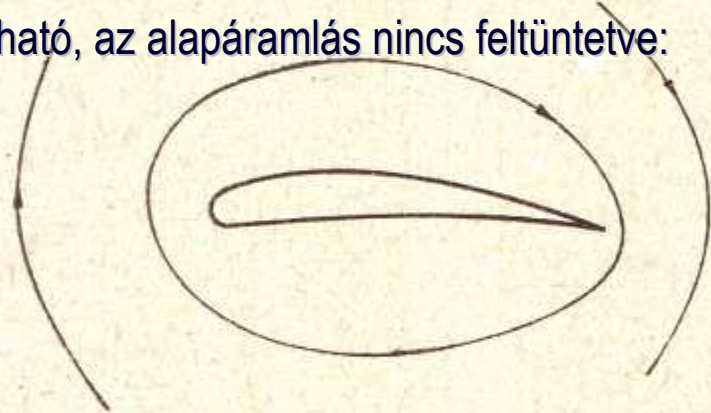

A cirkuláció keletkezése

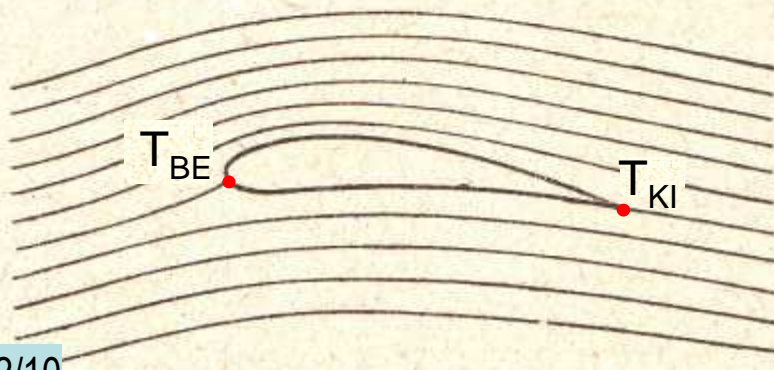

Kezdeti pillanat: a kilépő torlópont (T_{KI}) fent van a profil hátoldalán;

Kialakul a cirkuláció – csak a cirkuláció áramképe látható, az alapáramlás nincs feltüntetve:

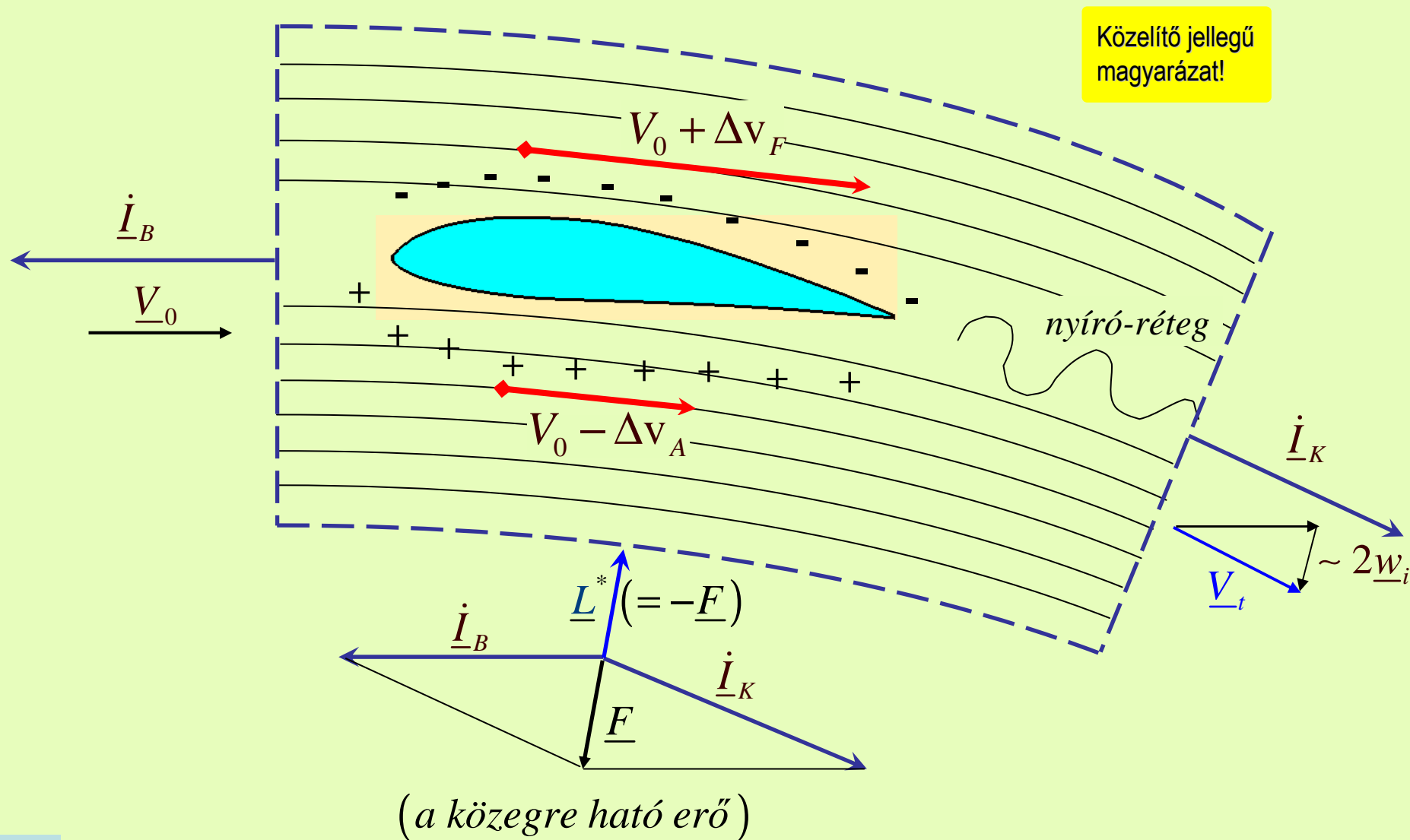
A profil körüli cirkuláció (örvény) kialakulásával egy időben alakul ki a profilról leúszó, indulási örvény ($\rightarrow$ örvénytelek – Kelvin tétel);

Az eredő áramkép: a belépő torlópont (T_{BE}) lefele, a kilépő torlópont (T_{KI}) hátrafele, pontosan a kilépő élre csúszik – a Kutta-Zsukovszkij feltétel szerint!

A felhajtó erő – magyarázat az impulzus tétel szerint

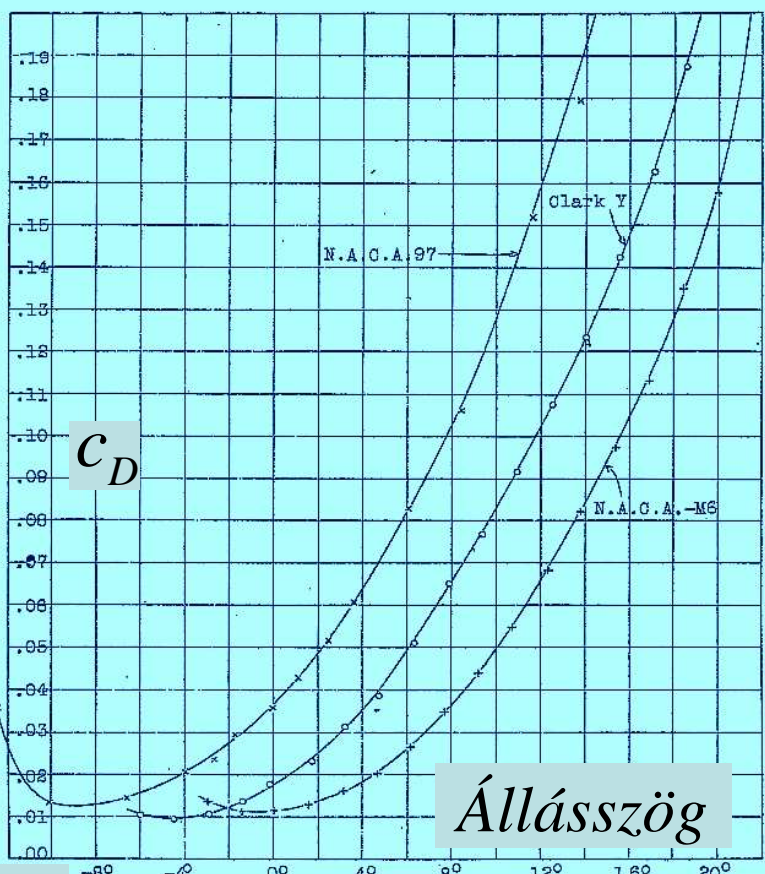

Az ellenállás

$$\underline{F}_{FELÜLETI ERŐ} = \int_A \underline{\Phi} d\underline{A} \Rightarrow \begin{cases} a \text{ megfúvásra merőleges} \rightarrow \text{felhajtóerő} \\ a \text{ megfúvással párhuzamos} \rightarrow \text{ellenállás} \end{cases}$$

$$\underline{F}_{FELÜLETI ERŐ} = \int_A \underline{\Phi} d\underline{A} \Rightarrow \begin{cases} \text{nyomásból} \\ \text{csúsztató feszültségből} \end{cases}$$

Az ellenállás részei:

- alakellenállás (szárnyprofilok esetében, normál állásszög tartományban kicsi);
- hullámellenállás (nagyobb Mach számok esetében válik jelentőssé).

- súrlódási ellenállás (szárnyprofiloknál, mérsékelt sebesség esetében ez a döntő rész);

Ellenállás tényező :

$$c_D = \frac{D}{(\rho/2)V^2 A}$$

$$= \frac{D}{(\rho/2)V^2 h \cdot 1} \text{ (profilra)}$$

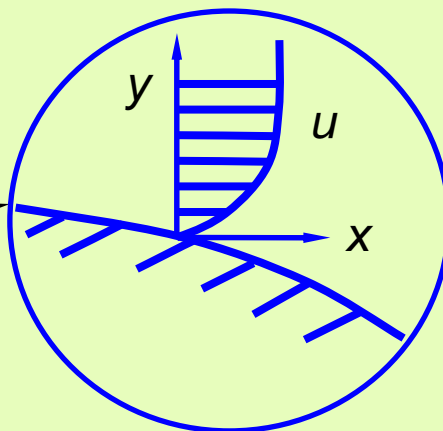
(Meghatározása: számítással vagy szárny-modell szélcsatorna mérésével.)
 c_e (ellenállás) – c_D (Drag)
 c_w (Widerstand)

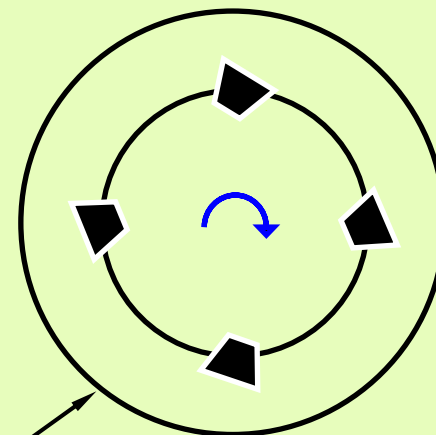

Az áramlási tér felosztása

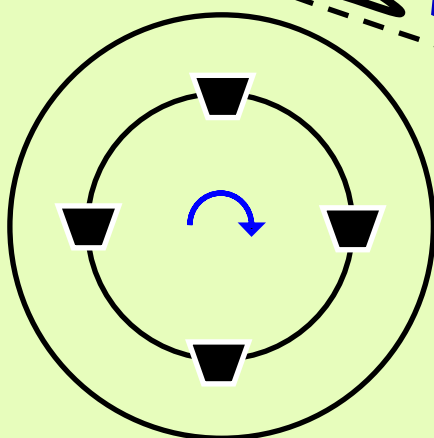
Lényegében nincs súrlódás
 → ideális közeg

$$\text{rot}(\text{rot } \underline{V}) \neq \underline{0}$$

van súrlódás → valóságos közeg

$$\text{rot } \underline{V} \equiv \underline{0}$$

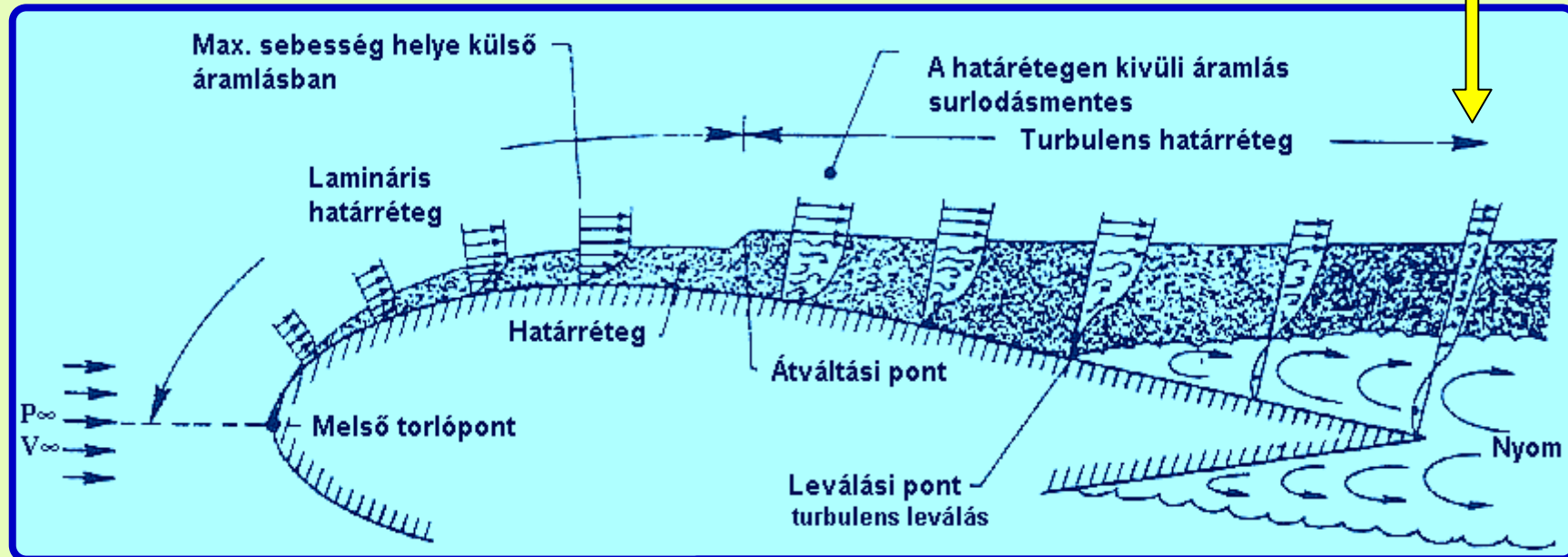
Lényegében nincs súrlódás
 → ideális közeg

(Nullmértékű halmazoktól eltekintve!)

Valóságos közeg – határréteg - átesés

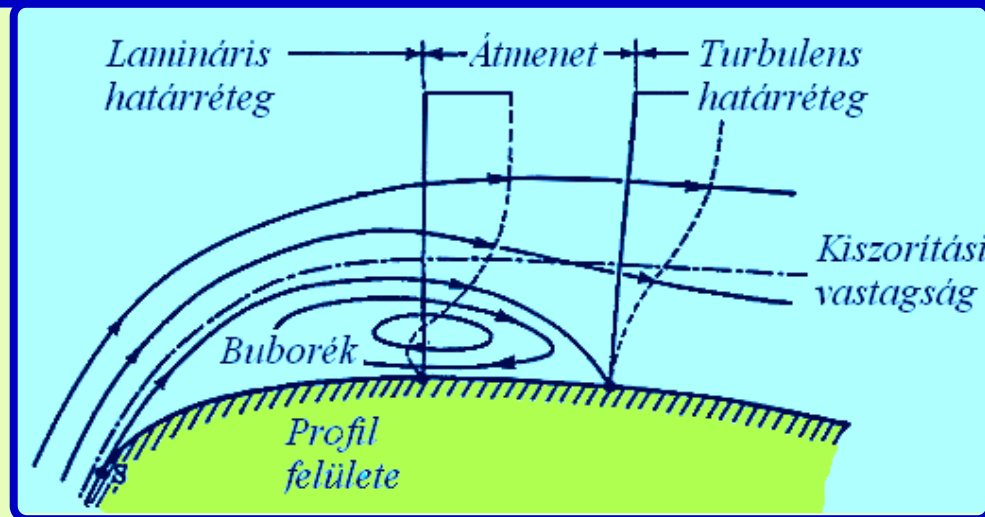
Kilépő éltől induló leválás

A határrétegben a statikus nyomás, a felületre merőlegesen sok esetben nem változik:

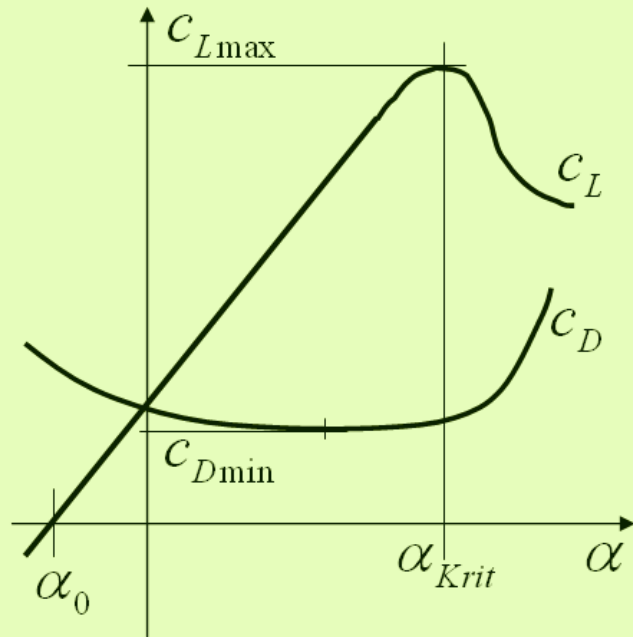
$$\frac{\partial p}{\partial n} \approx 0$$

Buborék leválás:

Felhajtóerő és ellenállás tényező (átesés)

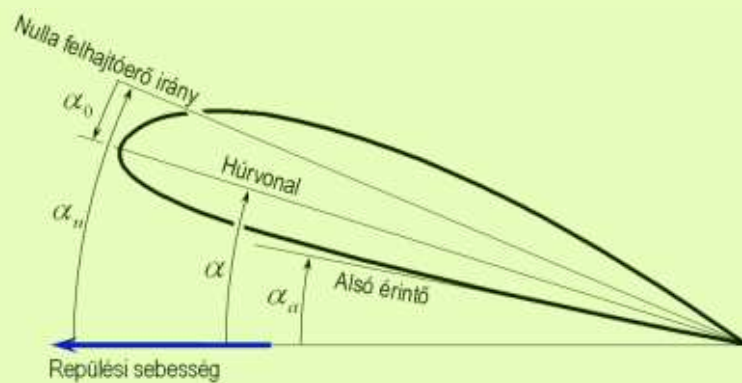

$$c_L = \frac{L}{(\rho/2)V^2 A}$$

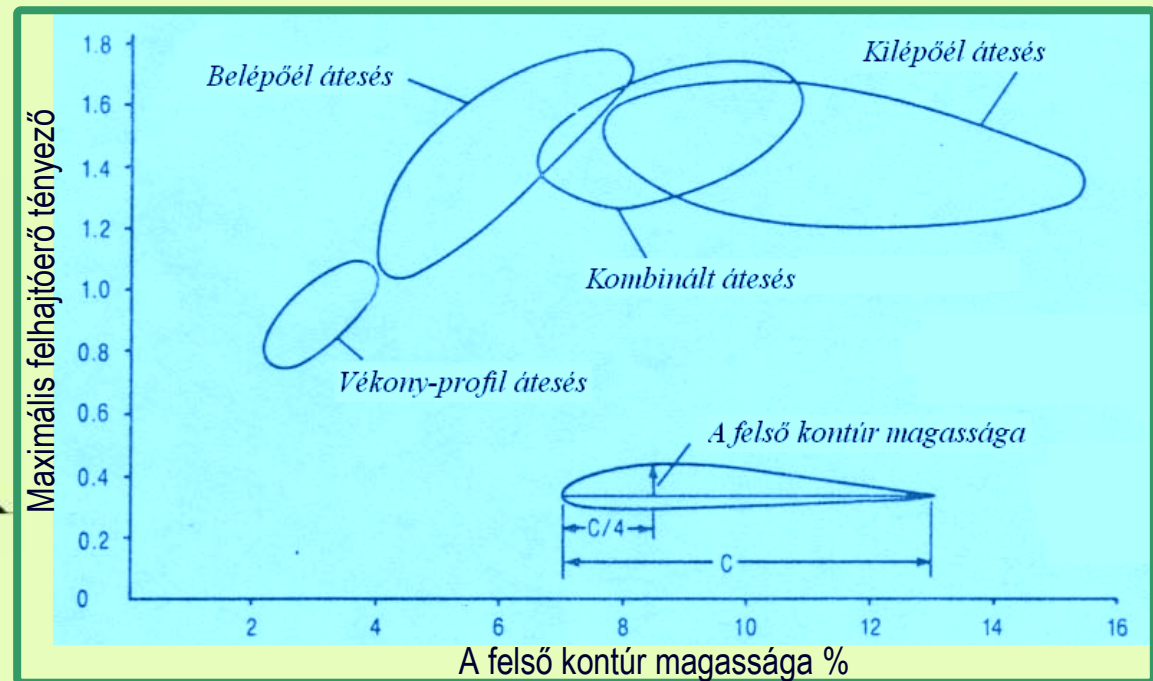
$$c_D = \frac{D}{(\rho/2)V^2 A}$$

Az átesés:

- a felhajtóerő a maximum érték elérése után lecsökken;
- az ellenállás megnövekszik;

Az átesés lehetséges formái →

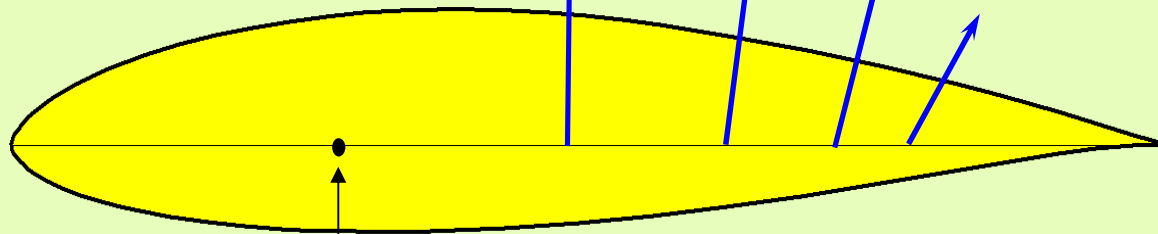
A nyomaték

Nyomatéki tényező :

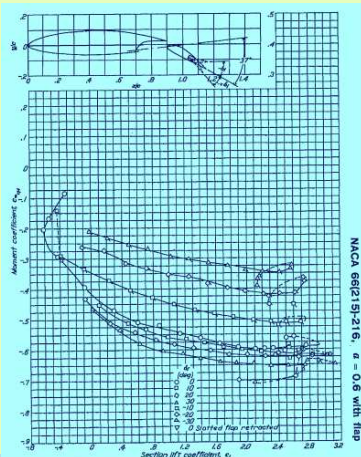
$$c_M = \frac{M}{(\rho/2)V^2 Ah} = \frac{M}{(\rho/2)V^2 (h \cdot 1) h} \text{ (profilra)}$$

A légerő – általában – az állásszög növekedésével előrefele vándorol:

(Meghatározása: számítással vagy szárny-modell szél-csatorna mérésével.)

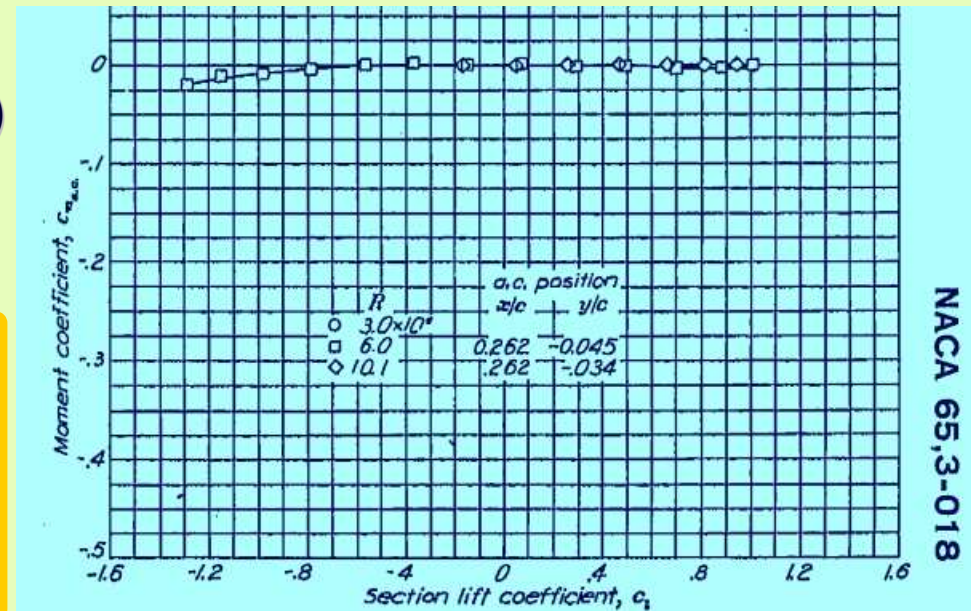
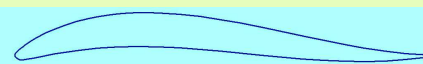

Vonatkoztatási pont
(aerodinamikai centrum vagy hűrnegyed...)

Megjegyzések:

- „önstabil” profilok;
- hajlító-csavaró lengés;

NACA 65,3-018

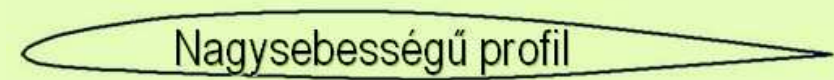
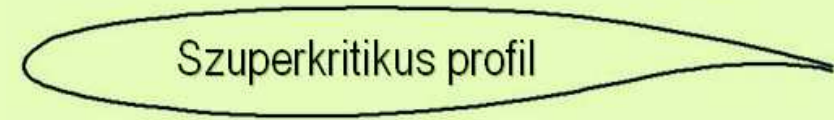
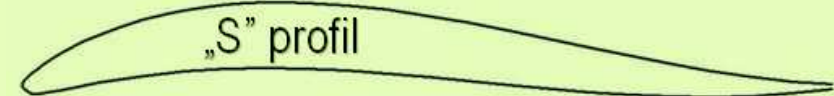
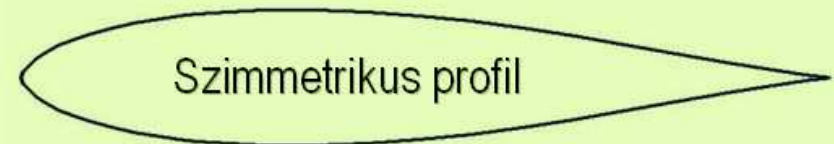
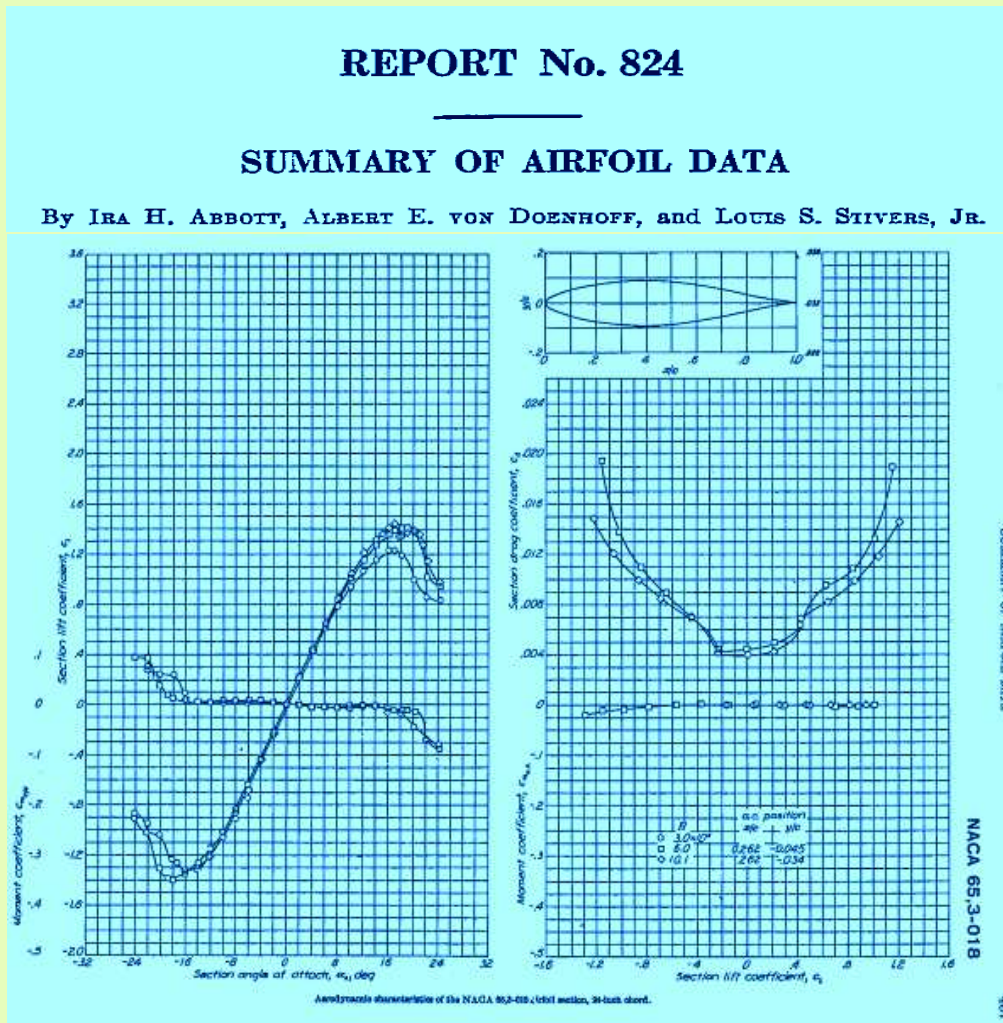

Szárnyprofilok

NACA, NREL, CAGI, RAF, ONERA, RISO, etc....

Kis ellenállás mellett nagy felhajtóerőt termelnek!

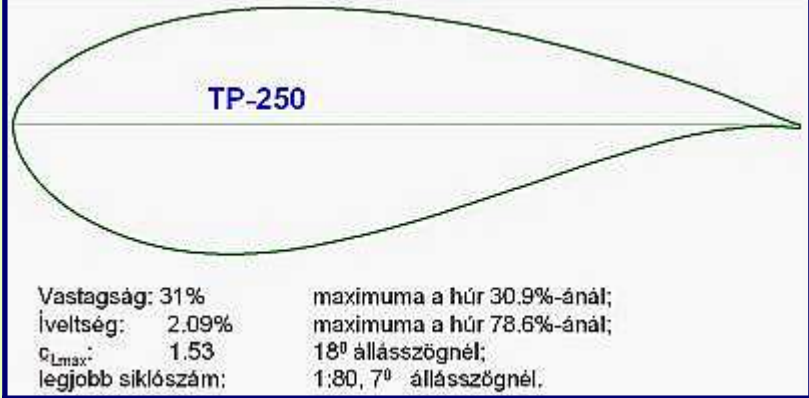
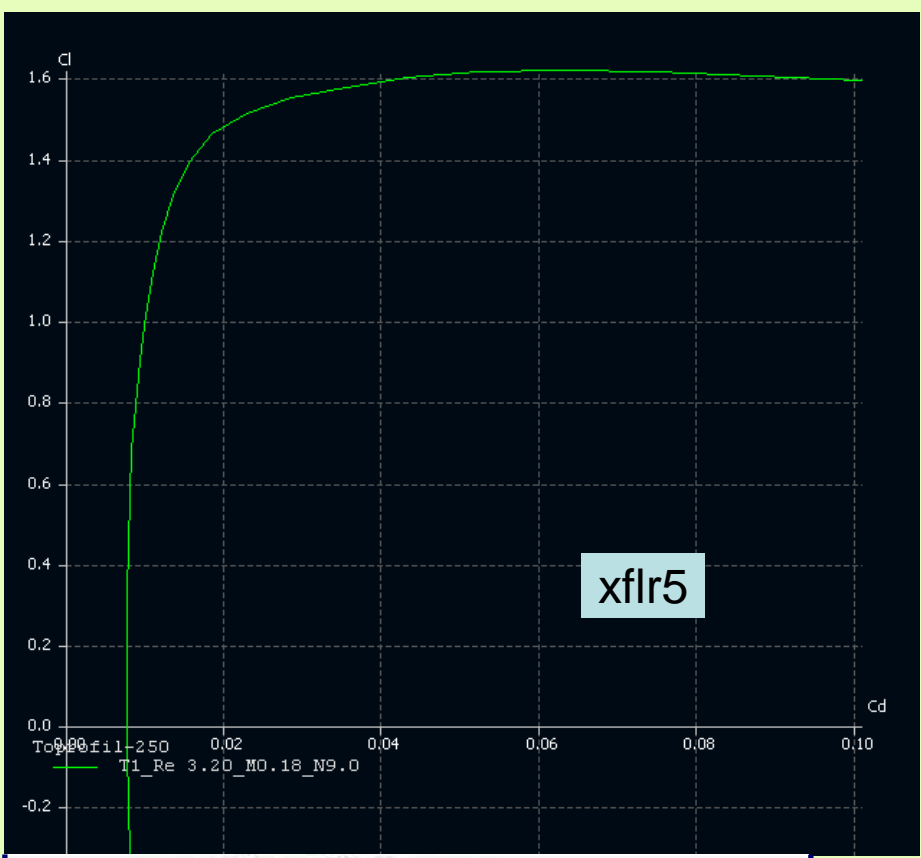
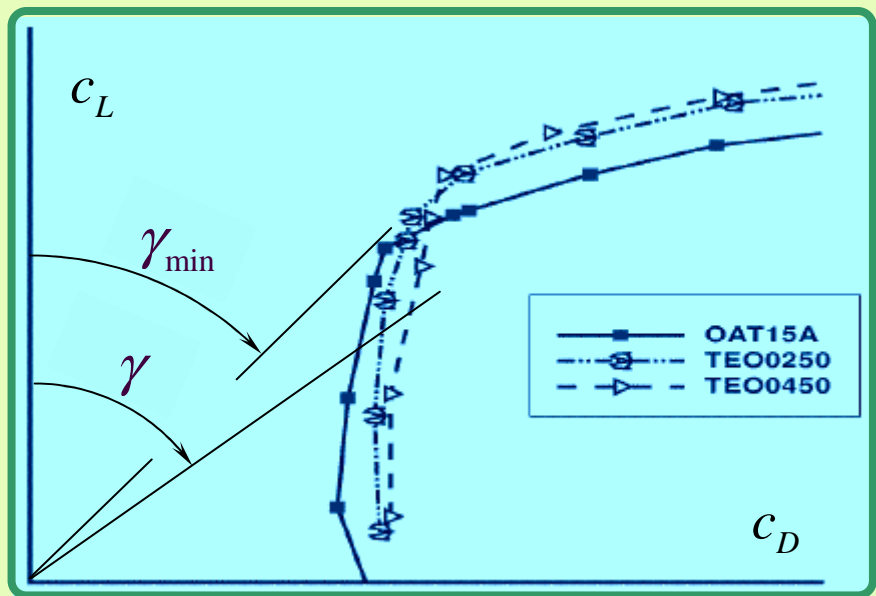

Siklós szám

Kis ellenállás mellett nagy felhajtóerő!

$$\text{Siklós szám: } \varepsilon = \tan \gamma = \frac{c_D}{c_L} \quad (\text{pl. } 1:50)$$

$$\text{Aerodinamikai jóság: } K = \frac{c_L}{c_D} \left(= \frac{1}{\varepsilon} \right)$$

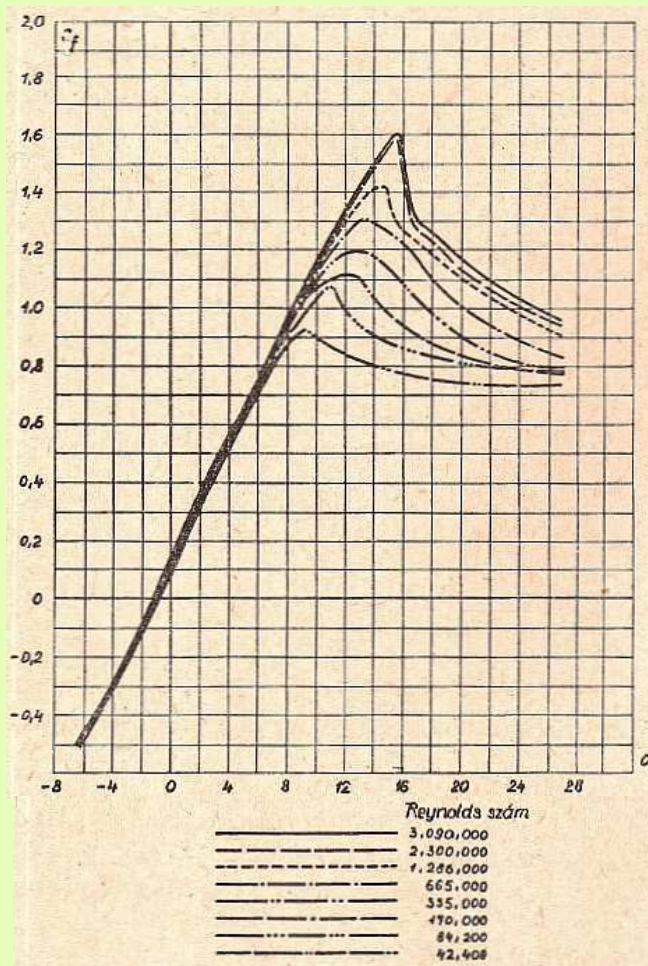

→ xflr5 (<http://www.xflr5.com/xflr5.htm>)

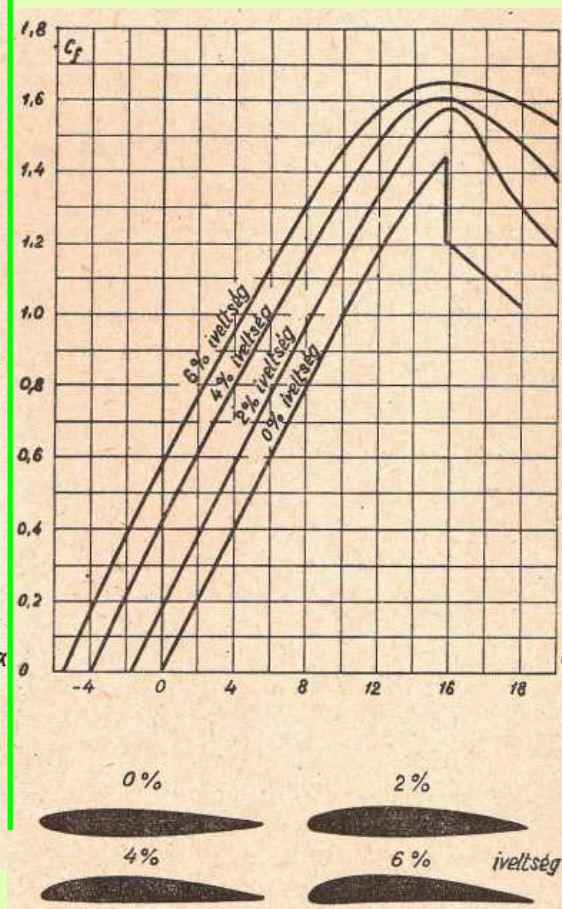

A szárnyprofilok tulajdonságai – Reynolds szám, vastagság, íveltség

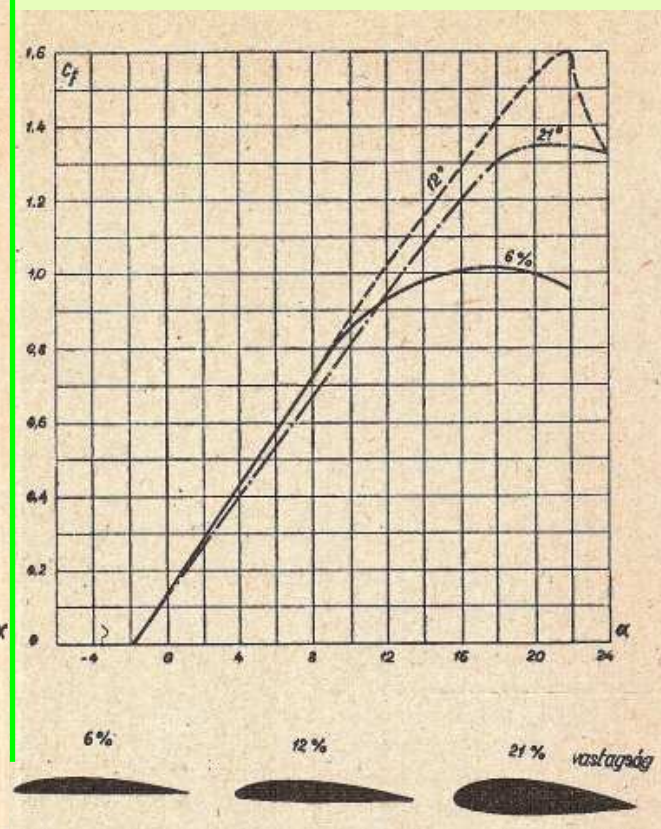

A Reynolds-szám hatása

Az íveltség hatása

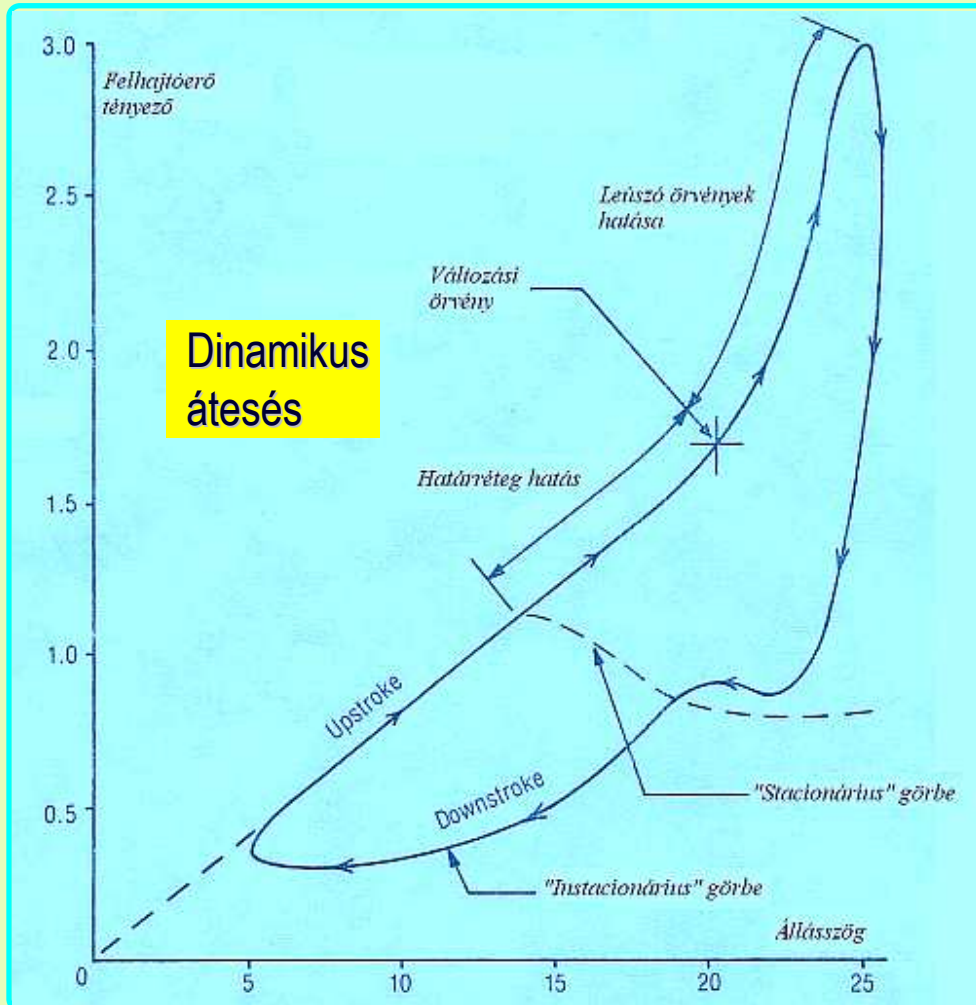

A vastagság hatása

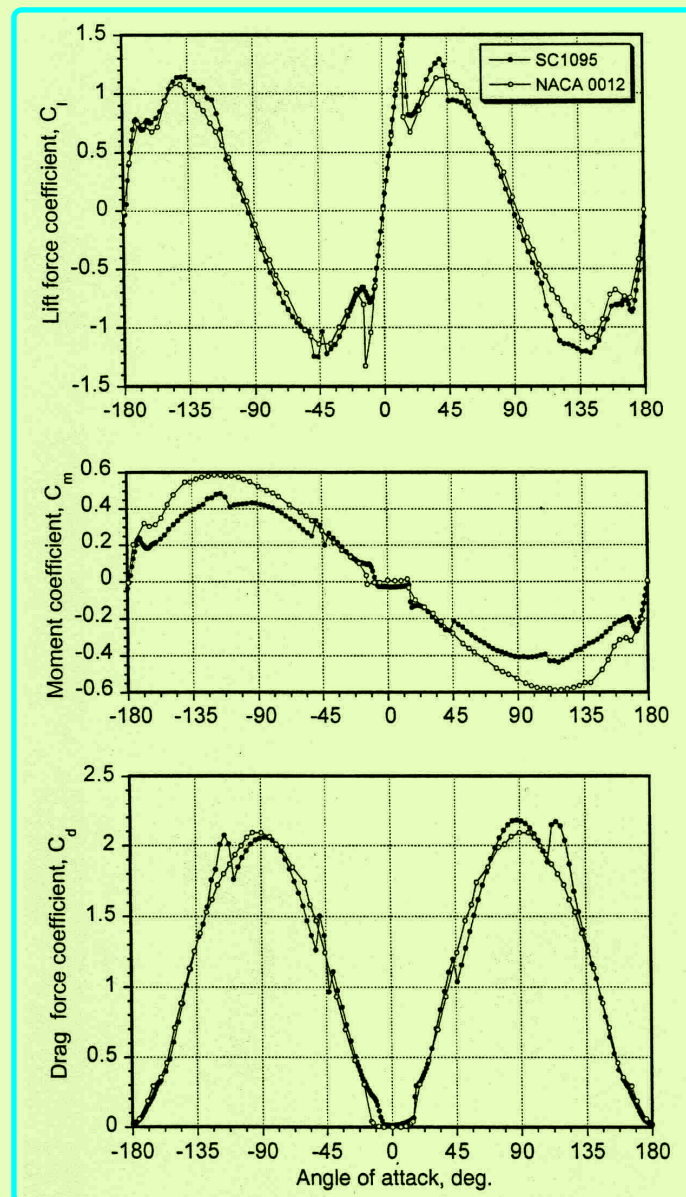

A szárnyprofilok tulajdonságai – instacionárius viselkedés

$$k = \frac{\omega h}{2V} \begin{cases} 0 \leq k \leq 0.05 & \text{kvázi-stacionárius áramlás} \\ 0.05 < k \leq 0.2 & \text{instacionárius áramlás} \\ 0.2 > k & \text{erősen instacionárius áramlás} \end{cases}$$

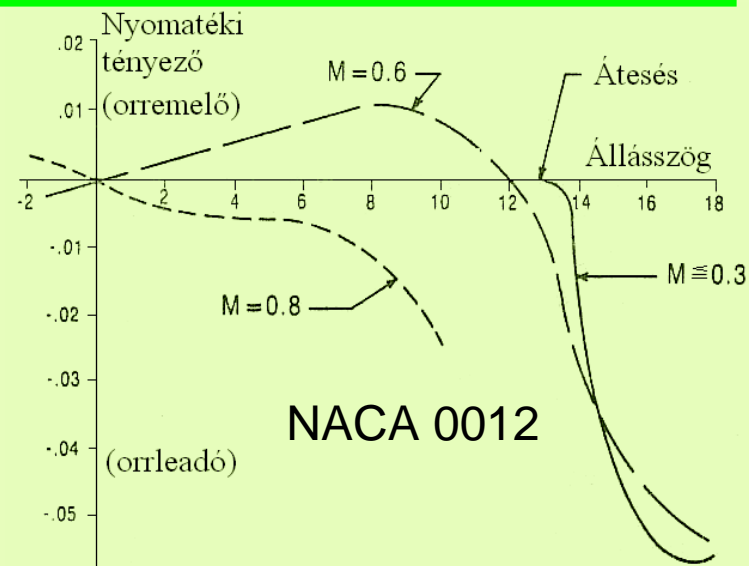
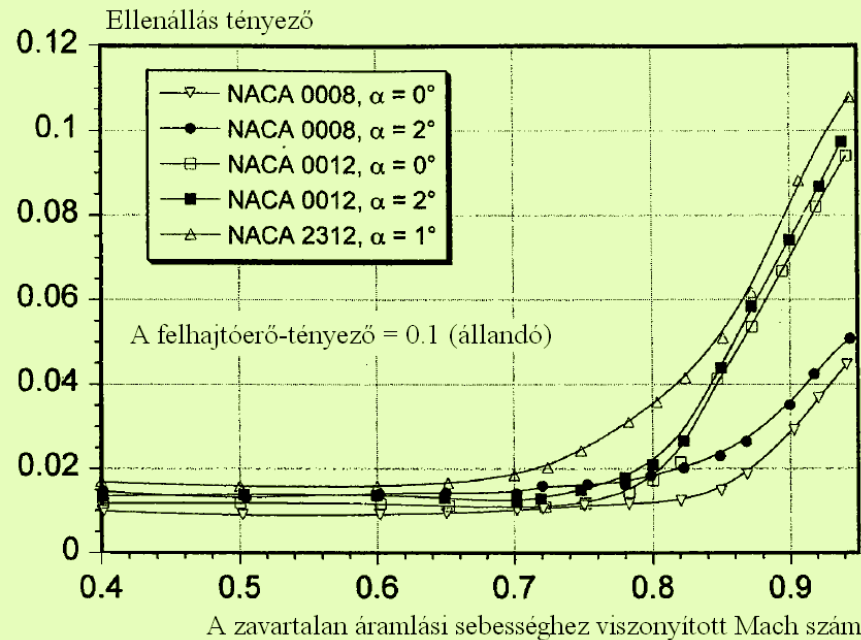
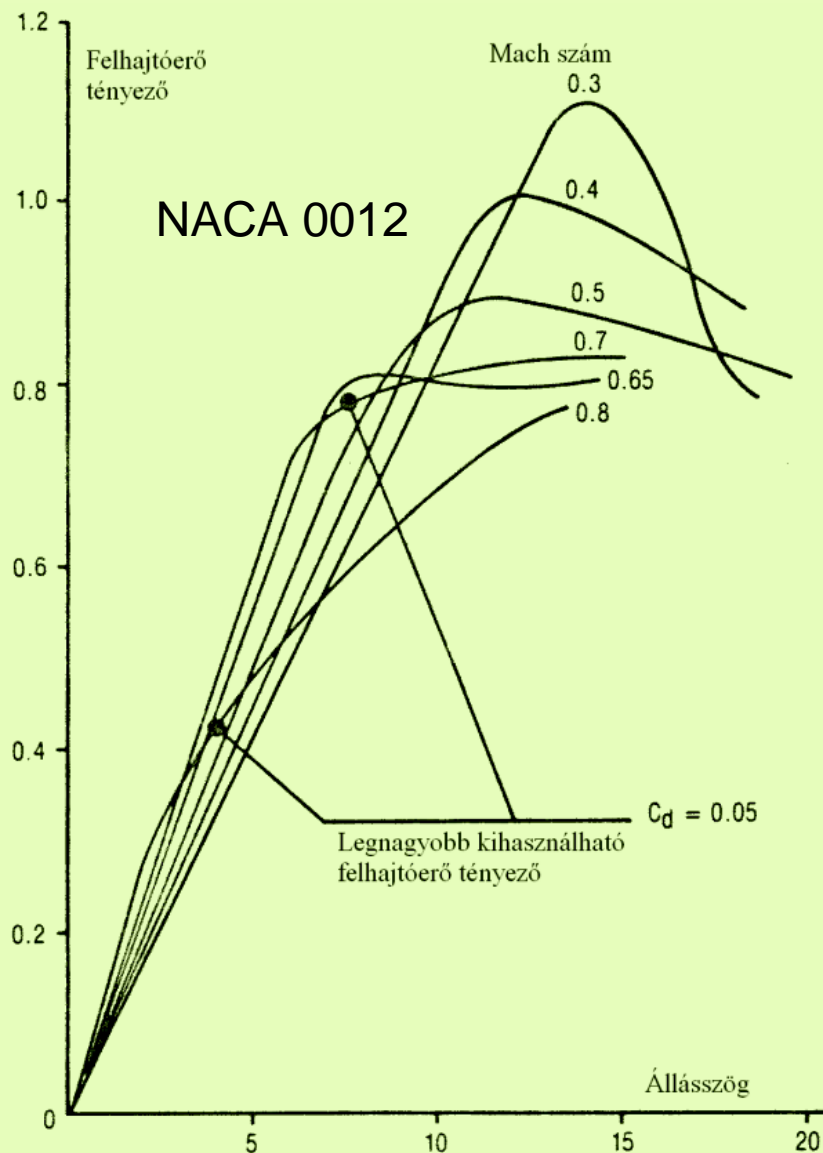

Profijellemzők 360 fokos állásszög tartományon

A szárnyprofilok tulajdonságai – a Mach szám hatása

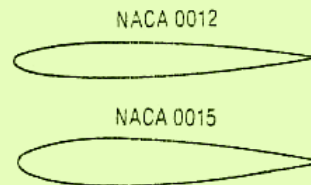

A rotorlapát-profilokkal szemben támasztott követelmények

Követelmények:

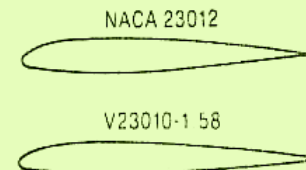
- nagy maximális felhajtó erő;
- kis ellenállás;
- magas kritikus Mach szám;
- kis nyomaték;
- jó instacioneritás.

Symmetrical Airfoils 1940—1965

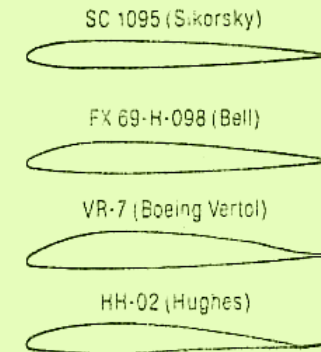
Sikorsky R-4
Bell 47
Hiller 12E
Sikorsky S-55
Sikorsky S-56
Hughes 269
Vertol CH-46A
Sikorsky S-61
Hughes OH-6
Sikorsky CH-53A

Drooped-Nose Symmetrical Airfoils 1965—1970

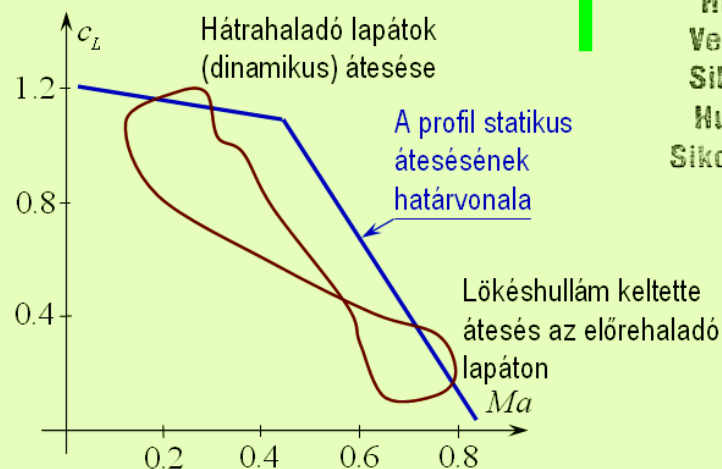

Vertol CH-46D
Vertol CH-47C
Lockheed AH-56

Fully Cambered Airfoils 1970—

HH-02 (Hughes)
Sikorsky UH-60
Sikorsky CH-53E
Sikorsky S-76
Bell 222
Boeing Vertol CH-47D
Hughes AH-64

Profil - történelem

Köszönöm a figyelmet!